

Michał Mordań

Uniwersytet w Białymstoku
e-mail: m.mordan@uwb.edu.pl
ORCID: 0000-0002-5709-3469

**Imiona słowiańskie w antroponimii
pogranicza polsko-białoruskiego w XVI i XVII wieku
(aspekt strukturalny)**

**Slavonic First Names in the Anthroponymy
of the Polish-Belarusian Borderland in the 16th and 17th Centuries
(Structural Aspect)**

ABSTRACT

The aim of this article is to characterise the Slavonic first names recorded in the anthroponymy of the Polish-Belarusian borderland in the 16th and 17th centuries. The text focuses on the presentation of the names which occurred in their primary function. The analysis emphasises above all their word-forming aspect. The source base is the material that was collected and elaborated in the two-volume *Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny* (authors: Z. Abramowicz, L. Citko and L. Dacewicz).

The consequence of the interpretative perspective adopted in the article and indicated in its title is the application of the traditional, though still valued in onomastics, structuralist method.

Compared to anthroponyms borrowed from foreign naming systems, especially associated with the Christian trend, represented in the Polish-Belarusian borderland in the 16th and 17th centuries by a multitude of names and a great variety of their forms, the stock of Slavonic names is relatively modest. However, these names constitute an interesting and diverse collection of personal names. Among them, the first names composed of two elements in basic and derivative forms are the most numerous, while single-stem names of appellative origin are

attested far less frequently. Taking into account the structural aspect, it can be concluded that some of the first names occurred in full forms, usually in official variants. Colloquial variants, formed as a result of phonetic transformations within word bases, appear rather sporadically. There are also abbreviated forms in the surveyed sources. Forms formed by alternation-paradigmatic derivation or only paradigmatic derivation are few. A popular word-forming procedure was suffixal derivation. As a result, forms of Slavonic names were formed with suffixes with the element *-s(z)-*/*-ś-*, *-ch-*, *-c(z)-*, *-l-*, *-t-*, *-t-*, *-n-*, *-j-*, *-w-* and above all *-k-*. Among suffixes with the *-k-* element dominate names with the suffix *-ko*. Formants were usually added to shortened stems, rarely to full stems. Multistep suffixation was not a very popular procedure in the creation of forms derived from native names. Some derivations from Slavonic names may be homonymous with forms of non-Slavonic names, mostly related to Christianity, which occur in the Polish version and – which is characteristic of the anthroponymy of Podlasie – in the East Slavonic form.

Keywords: linguistics, onomastics, anthroponymy, first names, slavonic first names, Polish-Belarussian borderland

Wprowadzenie

W czasach przedchrześcijańskich w językach słowiańskich istniały rodzime systemy nazewnicze¹, na które składały się dwuczłonowe imiona złożone i utworzone na ich bazie hipokorystyka oraz odapelatywne imiona jednotematowe². Imiona dwuczłonowe miały charakter życzący i zawierały pomyślną wróżbę lub błogosławieństwo rodziców skierowane ku przyszłości dziecka³. W pierwszym komponencie tych onimów występowały tematy nominalne, formy przypadkowe rzeczowników i zaimków, archaiczne formy

¹ *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślukowa, wsp. J. Duma, t. 1, Warszawa–Kraków 2002, s. 298–300, 304, 310–311, 316–317, 319–321, 325–327, 335, 339–340, 348–349, 357–359, 364–366, 370–371, 378–380; por. A. B. Суперанская, *Словарь русских личных имен*, Москва 1998, s. 26.

² Zob. np. T. Milewski, *O pochodzeniu słowiańskich imion złożonych*, „Prace Onomastyczne” 1961, nr 5, s. 233; B. Hryniewicz-Adamskich, *Одноосновные отапеллятивные древнерусские антропонимы с формантом -ко (вводные замечания)*, „Onomastica” 2023, t. LXVII, s. 383.

³ W. Taszycki, *Polskie nazwy osobowe*, Kraków–Warszawa–Lublin–Łódź–Poznań–Zakopane–Wilno 1924, s. 6.

komparatywne przymiotników, archaiczne formy pierwiastkowe poprzedzone prepozycją, tematy werbalne i wyrazy nieodmienne, drugi zaś składnik tworzyły głównie tematy nominalne i dewerbalne. Funkcję magiczną przypisuje się również wielu odapelatywnym imionom jednoczłonowym (z formalnego punktu widzenia były to struktury odimiesłowowe, odprzymiotnikowe, odczasownikowe lub rzeczowniki równe nazwom zwierząt, ptaków i roślin), choć mogły to być formacje z pochodzenia przezwiskowe⁴.

Jednoimienne systemy antroponimiczne narodów słowiańskich⁵ miały swój początek jeszcze w czasach indoeuropejskich, co sprawiło, że większość imion, na przykład staropolskich, ma swoje odpowiedniki w innych językach słowiańskich⁶.

Imiona rodzime na przełomie XV i XVI wieku zostały niemal całkowicie wyparte przez antroponimy związane z nurtem chrześcijańskim. Zjawisku temu sprzyjał rozwój kultu świętych⁷ i – przede wszystkim – rozporządzenia władz kościelnych nakazujące używania na chrzcie wyłącznie imion z kalendarza liturgicznego. W Kościele zachodnim reglamentacje dotyczące stosowania onimów motywowanych religijnie były wynikiem postanowień soboru trydenckiego z lat 1545–1563⁸, natomiast na Słowiańszczyźnie

⁴ M. Malec, *Imiona*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa–Kraków 1998, s. 100; M. Malec, *Imiona słowiańskie*, [w:] *Słowiańska onomastyka...*, s. 298–299.

⁵ J. Sosnowski, *Odapelatywne imiona osobowe w języku rosyjskim XVI wieku*, „Slavia Orientalis” 2012, t. LXI/4, s. 448.

⁶ J. Otrębski, *O najdawniejszych polskich imionach osobowych*, Wilno 1935, s. 3, 6; T. Milewski, *O pochodzeniu słowiańskich...*, s. 233; M. Malec, *Imiona*, [w:] *Polskie nazwy...*, s. 100; I. Mytnik, *Imiona słowiańskie w antroponimii mieszczan i chłopów Wołynia w XVI w. Przyczynek do dydaktyki języka ukraińskiego jako obcego*, „Lingwistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik” 2010, nr 2, s. 151; H. Górny, *Imię Cz(s)cibor w polskiej antroponimii i toponimii*, „Onomastica” 2017, t. LXI/2, s. 129; W. Szulowska, *Kulturowe aspekty nazw własnych*, „Prace Językoznawcze” 2021, t. XXIII/2, s. 44; por. M. Karplukówna, *Polskie imiona słowiańskie*, Kraków 1973, s. 7; T. Milewski, *Polskie imiona złożone nie znane innym językom słowiańskim*, „Slavia Occidentalis” 1960, t. XX, z. 2, s. 101–107.

⁷ M. Malec, *Imiona słowiańskie*, [w:] *Słowiańska onomastyka...*, s. 299; H. Górny, *Imiona słowiańskie z członami lubo-, -lub, miło-, -mił w toponimii Polski*, „Słowo. Studia językoznawcze” 2019, nr 10, s. 67.

⁸ J. Kuć, *Odimienne nazwy męskie w XVII-wiecznych księgach parafialnych z Mokobód*, „Białostockie Archiwum Językowe” 2005, nr 5, s. 45; W. Szulowska, *Kulturowe aspekty...*, s. 46.

wschodniej Cerkiew prawosławna wprowadziła podobny nakaz jeszcze wcześniej, w wieku XIV⁹. Po tym okresie w użyciu pozostały nieliczne imiona rodzime, przeważnie pochodzące od świętych¹⁰. Na gruncie polskim były to np. *Stanisław*, *Wojciech*, *Kazimierz*, *Wacław*¹¹, na Rusi zaś – *Włodzimierz*, *Wsiewołod*, *Wiaczesław* (= *Wacław*), *Rościszaw*, *Światosław* i in.¹²

Cel i baza materiałowa

Celem tego krótkiego szkicu jest charakterystyka imion słowiańskich poświadczonych w antroponimii pogranicza polsko-białoruskiego w XVI i XVII wieku. Na tle nazewnictwa powiązanego z nurtem chrześcijańskim, reprezentowanego na badanym terenie mnogością imion oraz ogromnym zróżnicowaniem ich form, zasób imion rodzimych jest stosunkowo skromny, co można tłumaczyć wspomnianymi wyżej uwarunkowaniami historyczno-religijnymi. Bazę materiałową stanowi dwutomowy *Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny* (SHNOB)¹³ autorstwa Zofii Abramowicz, Lili Citko i Leonardy Dacewicz¹⁴. W niniejszym tekście uwagę skupiono na przedstawieniu imion słowiańskich, które wystąpiły w swej pierwotnej funkcji¹⁵, akcentując przede wszystkim ich aspekt słotwórczy. Ze względu na ograniczenia redakcyjne nie objaśnia się zatem etymologii poszczególnych

⁹ A.B. Суперанская, *Словарь русских...*, s. 26, 31; I. Huk, *Imiona chrześciane mieszczan Krzemieńca w XVI wieku*, „Новітня філологія” 2005, № 1(21), s. 93, <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/novitfilolog/11/115.pdf> [dostęp: 25.07.2024].

¹⁰ M. Malec, *Imiona słowiańskie*, [w:] *Słowiańska onomastyka...*, s. 299.

¹¹ W. Szulowska, *Kulturowe aspekty...*, s. 46, 51.

¹² И. А. Королева, *Двуосновные личные имена: история и современность*, „Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. Серия: Филология, педагогика, психология” 2021, № 3, s. 47.

¹³ Rozwiązanie skrótów znajduje się na końcu artykułu (przed spisem bibliografii).

¹⁴ Z. Abramowicz, L. Citko, L. Dacewicz, *Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny (XV–XVII w.)*, t. I–II, Białystok 1997–1998.

¹⁵ Za imię chrześciane uważa się antroponim występujący na pierwszej pozycji formuły identyfikacyjnej (chyba że kontekst wskazuje inaczej, np. w przypadku szyku przestawnego) lub jeśli jest to jedyna nazwa własna odnosząca się do nosiciela i jednocześnie niemająca wyraźnych cech protonazwiska. Takie założenie, choć najbardziej optymalne, nie zawsze jest w pełni satysfakcjonujące, ponieważ elementem identyfikacyjnym mógł być inny typ antroponimu: przezwisko lub protonazwisko (por. np. n.os. *Pietko*).

onimów¹⁶ (często semantycznie przejrzystych), która zresztą była przybliżana w szeregu prac z zakresu onomastyki¹⁷.

Charakterystyka materiału antroponimicznego

W zbiorze imion podstawowych (pełnych) zauważalnie dominują imiona dwuczłonowe: **Bogdan** (Bub 59): *Bogdan Ubogy* 1551, *Bogdan Onoskowicz* 1569, *Bogdan z Ciechanowca* 1580 i in. / **Bohdan**: *Bohdan Siemaszko* 1543–1549, *wójt Bohdan Iwanowicz* 1551, *Bohdan Mieyło* 1566, *Bohdan Paniuczyc* 1639 i in.; **Bogusław** (Bub 61): *Bogusław Łuszczewski* 1666–1687, *Bogusław Zaleski* 1686 i in.; **Cybor** (por. *Czcibor* // *Ścibor*¹⁸ MałS 23, Bub 74; może też od *Racibor* por. MałS 72; por. i.ch. *Tybor* // *Tibor* < *Tyberiusz* lub *Tyburcy* // *Tiwurtij* MałI 334, SHNOB II 154, Tich 139): *Cybor Sambor* 1565 / **Cibor**: od *Cibora Wrocińskiego* 1580 / **Czibor**: *Czibor olim Pauli* 1569; **Daczbog** (por. *Dadźbog* // *Dadzbog* SEM 48): *Daczbog olim Leonardi* 1569 / **Daćbog**: *śl. Daćbog olim Łukasza* 1580; **Dobrohost** (Bub 82): *Dobrohost Mateiewicz* 1528; **Domarad** (Bub 83):

¹⁶ O pochodzeniu informuję jedynie w nielicznych sytuacjach, m.in. w odniesieniu do imion jednoczłonowych, które mogą uchodzić za mniej znane. Wszystkie nazwy osobowe odnotowane są w SHNOB (wraz z odwołaniem do konkretnych źródeł, z których je wyekscerpowano), w związku z czym w tym artykule podaję jedynie rok poświadczenia. W wypadku, gdy dana forma imienna jest licznie egzemplifikowana, przykłady przytaczam w wyborze, opatrując je dopiskiem *i in.*

¹⁷ Przykładowo: M. Malec, *Budowa morfologiczna staropolskich złożonych imion osobowych*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971; M. Malec, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982; J. Bubak, *Księga naszych imion*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1993; *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 1. Odapelatywne nazwy osobowe*, opr. A. Cieślukowa, wsp. J. Szymowa, J. Duma, Kraków 2000; M. Karplukówna, *Polskie imiona...*; M. Malec, *Imię w polskiej antroponimii i kulturze*, Kraków 2001, s. 19–24; Л.Р. Остап, *Слов'янські автохтонні власні особові імена в чеському антропоніміконі* (дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук), Львів 2004, https://shron1.chtyvo.org.ua/Ostash_Liubov/Slovianski_avtokhtonni_vlasni_osobovi_imena_v_cheskomu_antroponimikoni.pdf?PHPSESSID=4upl8fhkfm72oc54f31jtl1285 [dostęp: 26.07.2024]; I. Mytnik, *Imiona słowiańskie...*; T. Milewski, *Indoeuropejskie imiona osobowe*, przedm. W. Taszycki, Wrocław 1969 (w kontekście indoeuropejskim) oraz innych pracach (niektóre z nich są cytowane w artykule).

¹⁸ Imię to znalazło się w kręgu zainteresowań Halszki Górny (zob. H. Górny, *Imię Cz(ś)cibor...*, s. 129–141).

Domarad olim Jacobi 1569; **Jaromir** (Bub 155): *śl. Jaromir Wdziekoński* 1580; **Jarosław** (Bub 155): *Jarostaw Czemlew* 1578; **Casimirus** (Bub 173): *Casimirus Baikowski* 1569, *Casimirus Dudka* 1671 i in. / **Kazimier**: *śl. Kazimier Burzyński* 1580 / **Kazimierz**: *Kazimierz Bazarowicz* 1596, *Kazimierz Tuliński* 1662, *szl. Kazimierz Bielski, Kazimierz Władysław Krasnodębski* 1699 i in.; **Mieczysław** (Bub 228): *Mieczysław Mleczko ze Szkopow* 1637¹⁹; **Miłosiey**: *Miłosiey Hotubów* 1528; **Mroczesław**²⁰ (SEM 172): *Mroczesław Kossowski* 1520; **Przedbor** (MalB 104): *wojewoda drohicki Przedbor* 1520; **Pretslaus** (Bub 258): *Pretslaus olim Mathie* 1569 / **Przeclaw**: *Przeclaw Gnojeński* 1551, *Przeclaw Padkowski* 1599; **Stanislaus** (Bub 283): *Stanislaus olim Mathiae Maruszewski* 1569, *nobilis Stanislaus Bopka* 1662 i in. / **Stanislao**: *generosis Stanislao Palczewski* 1569 / **Stanislai**: *Stanislai Bielinski de Bielony* 1644, *Stanislai Bogusik* 1662 / **Stanisław**: *Stanisław Szydło* 1558, *Stanisław Pomiatowski* 1560, *Stanisław Pasternakowicz* 1571, *Stanisław Masar* 1662, *szl. Stanisław Zaykowski* 1676 i in.; **Waclawus** (Bub 307)²¹: *Waclawus Kozieradzki* 1667 / **Wacław**: *Wacław Mikołajewicz sędzieja ziemski* 1533, *Wacław Nagorka* 1580, *pan Wacław Suchodolski* 1662 / **Venceslaus**: *Venceslaus olim Augustini Idzkowski* 1569, *Venceslaus Rzęzewski* 1662 / **Wencesław**: *Wencesław Wyrzykowski Dutkowicz* 1662 / **Wencław**: *Wencław Janowicz* 1528, *Wencław Narbutowicz* 1545 / **Więczsław**: *śl. Moizesz z bratem Więczsławem Sepietowscy* 1580 / **Więc(z)ław**: *Zawacki za synowca swego Więclawa* 1569, *śl. Więclaw ol. Augustyna Idzkowski, śl. Więclaw Idzkowski* 1580 / **Więcław**: *szl. Jan s. Mikołajew Zawadzki za synowca swego Więcława lat niemającego* 1569 / **Wieczław**: *Stanisław, Wieczław Nareikonicy,*

¹⁹ W XVII-wiecznym źródle pojawia się w postaci przyjętej w antroponimii współczesnej, choć forma właściwa to *Mieciśław* (Bub 228–229; W. Szulowska, *Kulturowe aspekty...*, s. 52). Co ciekawe, czescy badacze w pierwszym komponencie imion współczesnych: męskich *Mečislav, Měčislav, Mieczysław* i żeńskiego *Mečislava*, dopatrują się tematu powiązanego z ap. *meč* ‘miecz’ (zob. Л.П. Осташ, *Слов’янські автохтонні...*, s. 49).

²⁰ Imię poświadczone w średniowiecznych źródłach polskich od XV wieku. Występuje w wariantach *Mroczesław* i *Mroczysław* (Bub 235; MalS 71). Na gruncie języka polskiego jest ono prawdopodobnie neologizmem imienniczym, a jego pierwszy komponent jest wyprowadzany od psł. **morčiti* (*sę*) (> *mroczyć* (*się*)) ‘pograżać się w mroku, ciemnieć’, **morkъ* (> *mrok*) ‘ciemność; ciemna szarość; ciemne, złe strony czyjegoś charakteru, życia itp.’ (SEM 172; SJP PWN).

²¹ Zob. też J. Otrębski, *O najdawniejszych polskich...*, s. 12.

Wieczław Prus 1560–1563, *ślachetni Jakob Wieczław Kudelscy* 1580 / **Viczusław**: *Viczusław Boskowic* 1560–1563; **Vielislaus** (Bub 312): *Vielislaus olim Josephi, Vielislaus filius Sigismundi de Wnori* 1569 / **Wieli-sław**: szl. *Wielisław Godzinczyk* 1569; **Vladislaus** (Bub 320): *Vladislaus Zieleniecki* 1672 / **Vladislai**: *N. Vladislai Biernacki* 1671 / **Władysław**: *Władysław Starzyński* 1663, szl. *Władysław Kuczyński* 1676, *Jan Władysław Kunat Wyrozębski* 1693; **Wojciech** (Bub 322): *Wojciech Mordas* 1560, *Wojciech Bojarzyn, przekupień soli* 1580, *Wojciech Szepiotowski* 1640–1641 i in. / **Woiciech**: *Woiciech Przystupa z żoną, Woiciech Woszyk* 1662 / **Woiciecs**: *Woiciecs Goś, Woiciecs Kesik* 1571 i in. / **Woicziech**: *Woicziech Andreikowicz, Woicziech Wieczkowicz* 1560–1563 i in. / **Woyciech**: *Woyciech Sawka* 1558, *Woyciech Mielnik* 1577, *Woyciech Molawicki* 1639, szl. *Woyciech Monko* 1676 i in. / **Woyciech**: *Woyciech Moczydło, Woyciech Nikolski, Woyciech Stawirey* 1640–1641 / **Woytech**: *Woytech Hołub, Woytech a Petr* 1528; **Voislaus** (MałS 77): *Voislaus filius Nicolai Sikorski tenutarius* 1569.

Odnutowano kilka imion z przeczeniem *Nie*²²: **Niedziej**²³: *Niedziej z Doroskow* 1558; **Nielip** (por. *Nielub* MałB 100, ale być może chodzi o im. *Nielep*, por. psł. **lēpiti*²⁴): *Nielip Niedenczyc* 1551; **Nemira** (por. Bub 241): *Nemira Hrymalicz starosta Mielnicki* 1516, *Nemira Hrymaytycz starosta Mielnicki* 1528 / **Niemiera**: *śl. Niemiera ol. Lenarta Koczmier* 1580; **Niewier** (H-Ad 395): *Niewier Łomzowicz* 1558, *Niewier, Andr Łomzieniczy* 1560–1563, *Niewier Woronkow* 1578 / **Niwier**: *Niwier Michnowicz* 1558.

²² Imiona z przeczeniem, niosące w sobie treść negatywną, nadawano niejako na przekór, profilaktycznie, w celu odpędzenia od dziecka złych mocy, ukrywając jednocześnie imiona właściwe, z pozytywną semantyką (zob. np. A.B. Суслова, A.B. Суперанская, *О русских именах*, Ленинград 1978, s. 44; I. Mytnik, *Imiona słowiańskie...*, s. 152; W. Szulowska, *Kulturowe aspekty...*, s. 45).

²³ Kazimierz Rymut cytuje nazwiska *Niedziejo, Niedziejewski, Niedziejko, Niedziejski, Niedziejko, Niediejko*, przypisując im jednak pochodzenie odapelatywne: ap. *nie dziejąc, dźiać* ‘robić, czynić’ (RymNP II 150). Por. też im. strus. *Hadeŭko* H-Ad 394.

²⁴ I. Mytnik, *Imiona słowiańskie...*, s. 156. **lēpiti* (> *lepici* ‘formować coś z plastycznego materiału; łączyć elementy w całość’ SJP PWN; por. też *lepici się* ‘być lepkim, przyklejać się do kogoś; pot. być bardzo spoconym’ SJP PWN).

W analizowanym materiale obecne są też imiona jednoczłonowe reprezentujące tzw. typ przezwiskowy²⁵ – formalnie równe apelatywom: **Kuksza** (: ap. ros. *кукуша* ‘nazwa ptaka z rodziny wróblowatych’; możliwe, że imię *Kuksza* // *Kupsza* było przezwiskiem mnicha Kijowsko-Pieczerskiego monasteru²⁶ Sup 216): *Thomas et agrus Kuxa* 1671; **Lebied** (: ap. strus. *лебедь* ‘łabędź’²⁷): *Lebied Pochłodowicz* 1560 / **Lebiecz** (d’ > t > é//cz): *Lebiecz Koczkowicz* 1560; **Szostak** (: ap. strus. *шестак* ‘szóste dziecko w rodzinie’ Sup 336, por. SEM 305, ‘jeden z sześciu rodzonych braci’ H-Ad 398): *Szostak Ciemiewicz* 1558, ponadto derywowane sufiksalnie w planie apelatywnym lub onimicznym²⁸ im. **Tumiło** (por. strus. *Тумило* (: ap. *момуму* ‘męczyć, nużyć, wycieńczać, osłabiać’ Sup 311), por. też *Tomilo* < *Tomisław*²⁹ oraz *Tomilo* < *Tomasz*): *Tumiło Maneiew*, *Tumiło Marcinów* 1578 oraz nieco problematyczne z punktu widzenia ustalenia pochodzenia im. **Roslan** (Tich 127)³⁰: *Roslan Grotowski* 1560–1563, *szl. Roslan* 1569 / **Roslan**: *śl. Matis ol. Rosłana Kulesza z Bykow* 1580, *Roslan Woytkowski* 1662 i in.

Do wariantów podstawowych zaliczono ponadto kilka nazw osobowych, stanowiących – z etymologicznego punktu widzenia – formy pochodne innych imion (tu dwuczłonowych), które z czasem uzyskały autonomię³¹

²⁵ Por. J. Bubak, *Księga naszych imion...*, s. 9; E. Breza, *Współczesne polskie imiona kontynuujące staropolskie dwuczłonowe imiona osobowe (ciąg alfabetyczny N–Ż). Część I (N–S)*, „Linguistica Bidgostiana” 2007, vol. IV, s. 63.

²⁶ Jest to zatem imię z motywacją religijną (SIP 78).

²⁷ Imiona zaczerpnięte ze świata fauny również mogły pełnić funkcję magiczną (I. Mytnik, *Imiona słowiańskie...*, s. 152). Por. też J. Sosnowski, *Odapelatywne imiona...*, s. 457.

²⁸ Zob. B. Hryniewicz-Adamskich, *Одноосновные отапеллятивные...*, s. 402–403.

²⁹ Zob. W. Taszycki, *Polskie nazwy osobowe...*, s. 8.

³⁰ We współczesnym brzmieniu *Ruslan*. Wprawdzie w źródłach rosyjskich i białoruskich można znaleźć informację o obcym pochodzeniu tego imienia: arab. za pośr. tur. *arslan* ‘lew’ (lub strus.; Sup 285, Usc 173), ale nieco odmienne stanowisko zajmuje Bazyli Tichoniuk, który odrzuca tezę o zapożyczeniu, twierdząc jednocześnie, że antroponim ma rodowód słowiański, a postacią pierwotną była właśnie forma *Rostan* (od ap. *rosty*, wśl. *послыи*, *послы* ‘wysokiego wzrostu; wysoki, postawny’; B. Tichoniuk, *O pochodzeniu imienia Ruslan*, „Slavia Orientalis” 1990, t. 39, nr 3–4, s. 429–432). Jeszcze dalej idzie w swych rozważaniach Zofia Abramowicz, według której imię *Rostan/Ruslan* ma pochodzenie skandynawskie (Z. Abramowicz, *Czy imię Roslan/Ruslan ma słowiański rodowód?*, „Acta Onomastica” 1997, t. XXXVIII, s. 7–9).

³¹ Jak zaznacza Edward Breza, granica między tymi dwiema grupami nie jest ostra (E. Breza, *Współczesne polskie imiona...*, s. 63).

i w wielu opracowaniach występują jako odrębne jednostki nazewnicze: **Boris** (< *Bor(z)ystaw* Bub 63–64)³²: *Boris Jarmoszewicz, Boris Kołosowicz* 1639 / **Borys**: *Borys Haponowicz* 1551, *Borys Lewoniewicz* 1560, *laboriosi Borys Rudzki de Prosnowo* 1662 i in.; **Rosław** (< *Rościśław* Bub 269): *Rosław Buratynski* 1662; **Wiesław**³³ (< *Wielisław, Więceśław*): *Wiesław Czyżnic* 1578.

Forma językowa dwóch imion obecnych w materiale źródłowym ukształtowała się w językach słowiańskich, ale antroponimy te są odpowiednikami semantycznymi imion przyniesionych: **Lasota** (= *Sylwester* SEM 140)³⁴: *Lasota Chyliński* 1559–1561; **S(z)częsny** (= *Feliks, Makary* Bub 290–291): *Szczęsny Wolkowicz* 1560, *Szczęsny Budko* 1580, *Szczęsny Bucko, N. Albertus olim Szczęsny Zeleznicki de Zelezniki* 1640, *Szczęsny (Feliks) Czermiński* 1697 i in. / **Szczesny**: *Szczesny Tomkowicz* 1528, *Szczesny Rudnik* 1560, *Szczesny Szut* 1662 i in. / **Szczasny**: *Szczasny Drozd, Szczasny Włotkowicz, Szczasny Karskii* 1528 i in.

Imiona pochodzenia słowiańskiego funkcjonowały w formach podstawowych (pełnych) i skróconych. Niektóre derywaty ukształtowały się w drodze ucięcia tematu imienia (por. wyżej im. *Borys, Rosław, Wiesław*) z zachowaniem paradygmatu w stosunku do paradygmatu wariantu wyjściowego: **Bron** (< *Bronisław* MałS 66): *Bron rymarz* 1565; **Choc** (< *Choci(e)mir, Choc(i)staw* MałS 66; por. i.ch. *Choc* < *Chotij* (< *Fotij*), *Chodor* (< *Fieodor*) lub *Choma* (< *Foma*) Tich 90, SHNOB I 51): *Choc Dyrlatka* 1560, *Choc Hryniewicz* 1528; **Kras** (< *Krasimir* Sup 214)³⁵: *Kras Truchonowicz* 1551; **Man** (< *Manomir* MałS 70–71; por. też i.ch. *Man* < *Emanuel* // *Manuił* AbrB 259, *Manfred* Bub 213): *Jaromon, Man Malosowiczi* 1560–1563, *Man zięć Pielacin* 1571; **Miec** (< *Mieczysław, Miec(i)staw* MałS 71, Bub 228):

³² Także od innych im. dwuczłonowych z *bor(z)y-*, *-bor*. Etymologia alternatywna odwołuje do ap. mong. *bogori* ‘biedny, mały’ (Bub 63–64; por. MałB 69). Zob. też B. Tichoniuk, *Imiona słowiańskie w twórczości Aleksandra Puszkina*, „Acta Polono-Ruthenica” 1998, nr 3, s. 110.

³³ Według Józefa Bubaka, nie ma zgodności co do objaśnienia pochodzenia tego imienia. Istnieje przypuszczenie, że wywodzi się ono od im. *Więśław* // *Więceśław* (J. Bubak, *Księga naszych imion...*, s. 314; por. J. Otrębski, *O najdawniejszych polskich...*, s. 13).

³⁴ W. Taszycki, *Polskie nazwy osobowe...*, s. 8. Innego zdania jest m.in. Józef Bubak, według którego im. *Lasota* powstało na gruncie polszczyzny niezależnie od istnienia im. *Sylwester* (Bub 288–289).

³⁵ Por. im. strus. *Краско* (H-Ad 399).

Miec Lisienia 1551, *Miec Hrynkowicz*, *Miec Krawiec* 1560 i in. / **Mec**: *Mec Maksimowic*, *Mec Suprunowicz* 1545, *Mec Kuczkowicz z synami Wasilem a Lecem* 1560 i in. / **Mieć**: *Mieć Chodkowicz* 1551, *Mieć Junkowicz*, *Mieć Sołowicz* 1560 / **Miecz**: *Miecz Kiwoniewicz* 1560; **Miel** (< *Miłostaw*, *Miłostryj*, *Miłogost*, *Miłowuj* MałS 71; por. i.ch. *Miel* < *Emilian* // *Jemilian* lub *Mieletij* por. Tich 84, 116): *Miel Danczewicz* 1558; **Mołcz** (< *Mołczan* Sup 242, H-Ad 388)³⁶: *Mołcz Piescienczyc* 1551; **Myn** (< *Minigniew* MałS 71; por. i.ch. *Myn* < *Mina* Tich 116): *Myn Sieliwonowicz* 1560; **Racz** (< *Racibor*, *Rac(i)staw* MałS 72): *Racz Kornaczewicz* 1560–1563; **Ras** (< *Ra(d)-staw* < *Radostaw* MałS 20; por. i.ch. *Ras* < *Jerast* lub *Gierasim* Tich 84): *Ras Noskowicz* 1551; **Stan** (< *Stanisław*, *Stanimir*, *Lutostan* MałS 74): *Stan Janowicz* 1528, *Stan Wierzbowski* 1530–1536, *Stan Koleśnikowicz*, *Stan Kurek* 1565 i in.; **Wac** (< *Wacław* MałI 337; i.ch. *Wac* < *Wasilij* lub *Wata* Tich 75, SIP 64): *Wac Postołowicz*, *Wac Wakowicz* 1551, *Wac i Fedzko Waskowicz* 1560 i in.; **Wid** (< *Widostaw*, *Widogost*, *Wid(o)rad*, *Gościwid* MałS 77, SEM 338): *Wid Kolesnik* 1567; **Wit**³⁷ (< *Witostaw*, *Witomysł*, *Siemowit* MałS 77; por. i.ch. *Wit* MałI 344, *Wiktor*, *Witalis* MałI 344–345, Tich 142, BirBA III 48–51): *Wit Jaskułodowicz* 1558, *szl. Wit Grzyb s. Pawłow* 1569, *śl. Wit ol. Jana z Kalinowa* 1580 i in.; **Wołod** (< *Wołodimi(e)r*, *Wsiewołod* Sk-Dz 48–49, Sup 148, 150, *Wołodistaw (Władysław)* Tich 142)³⁸: *Wołod Pietraszowicz* 1560–1563. Zacytowane formy pochodne powstały na ogół na bazie fragmentu początkowego imienia dwuczłonowego. Jedynie w kilku wariantach skróconych można dostrzec element finalny postaci wyjściowej (*Stan* < *Lutostan*, *Wid* < *Gościwid*, *Wit* < *Siemowit*, *Wołod* < *Wsiewołod*), przy czym w każdym z tych wypadków derywat mógł ukształtować się także na bazie fragmentu inicjalnego innego imienia. W im. *Ras* obserwuje się ucięcie członu środkowego i końcowego.

Poza skróceniem podstawy kształtowaniu się pochodnych form imiennych mogła towarzyszyć zmiana paradygmatu w stosunku do imienia pod-

³⁶ Zob. też J. Sosnowski, *Odaepelatywne imiona...*, s. 461.

³⁷ Z ostrożnością należy podchodzić do derywatów typu *Wid* – *Wit*, *Radko* – *Ratko* (zob. niżej) i ich odniesień do poszczególnych imion wyjściowych. Przy sporządzaniu wszelkiego rodzaju spisów, wykazów, rejestrów itp. dane personalne często wnoszono do dokumentów na podstawie deklaracji ustnej, co mogło prowadzić do utrwalenia na piśmie form z nieuzasadnionym u(bez)dźwięcznieniem, a w konsekwencji – do mieszania się tych wariantów.

³⁸ Zob. W. Taszycki, *Polskie nazwy osobowe...*, s. 10–11.

stawowego. Nie był to jednak proces produktywny w grupie imion rodzimych. W XVI–XVII-wiecznym materiale poświadczone są dwa schematy: 1) $\emptyset > \mathbf{a}$: **Choca** (< *Choci(e)mir*, *Choc(i)sław* MałS 66; por. i.ch. *Choc(a)* < *Chotij* (< *Fotij*), *Chodor* (< *Fieodor*) lub *Choma* (< *Foma*) Tich 90, SHNOB I 51): *Choca Dudzicz* 1560; **Mina** (< *Minigniew* MałS 71; por. i.ch. *Mina* Tich 116, SIP 81): *Mina brat jego* 1545, *Mina Liechowicz* 1551, *Mina Kuzacicz* 1560; **Wojna** (< *Wojnomir*, *Wojnieg* MałS 77–78)³⁹: *Wojna Robaczek* 1622 i 2) $\emptyset > -\mathbf{o} // -'\mathbf{o}$: **Bosdzio** (< *Bogdan* // *Bohdan*, *Ostrobod*, *Bodzeper*, *Bogodar*, *Bożydar*, *Bosław* i in. SEM 13–14, MałB 66): *Bosdzio Korolewicz* 1571; **Piełko** (< *Przedpełk* // *Przedpołk*, *Świętopełk* // *Świętopołk* MałB 102, MałS 72; por. może i.ch. *Piełko* < *Pielgrzym*): *Piełko* 1560; **Radzio** (< *Radostaw*, *Radomir*, *Radogost*, *Radociecz*, *Radowuj* MałS 73, Bub 262–263; por. i.ch. *Radzio* < *Rodion* por. Tich 127): *Radzio Samoicz* 1577. Natomiast trzeci model uwzględniający zmianę paradygmatu ($\mathbf{a} > \emptyset$) nie obejmuje ucięcia tematu im. rodzimego: **Rud** (< *Ruda* SEM 256, Sup 285⁴⁰; por. i.ch. *Rudolf* Sup 285): *Rud Szironos* 1528.

Najliczniej reprezentowane są derywaty sufiksalne. Do dokumentów trafiały one zazwyczaj z języka potocznego⁴¹. Formy pochodne tworzone poprzez dodawanie przyrostków z elementami spółgłoskowymi *-k-*, *-s(z)-* // *-ś-*, *-ch-*, *-c(z)-*, *-l-*, *-ł-*, *-t-*, *-n-*, *-j-*, *-w-*. Wprowadzanie do obiegu wariantów imion poszerzonych o różne formanty miało na celu nie tylko zapewnienie funkcji nominacyjno-dyferencyjnej, ponieważ zawarte w sufiksie nacechowanie emotywne wyrażało w momencie nominacji także stosunek emocjonalny osoby nazywającej do nazywanej⁴². Warto dodać,

³⁹ Być może też od (licznych) im. z rdzeniem *-woj-* typu *Wojbor*, *Wojciech*, *Wojmir*, *Wojstaw* (por. Kup 289–290), *Wojciech*, *Borzywoj*, *Budziwoj*, *Częstowoj*, *Dobrowoj*, *Nawoj*, *Sędziwoj*, *Uściwoj* i in. (SEM 347–348), jednak w tym wypadku należałoby mówić o derywacji sufiksальной, polegającej na dodaniu formantu *-n(a)*.

⁴⁰ Por. też im. *Rudy* (M. Graf, *Imiona słowiańskie we współczesnym polskim antroponomastykonie (w kontekście fenomenologicznej koncepcji Bernharda Waldenfelsa)*, „Prace Językoznawcze” 2021, t. XXIII/2, s. 146). Edward Breza odnotowuje z kolei im. złożone *Rudomir*, *Rudostaw* (E. Breza, *Imiona dwuczłonowe analogiczne (wtórne)*, „Prace Językoznawcze” 2014, t. XVI/1, s. 35), zaś Jan Sosnowski – derywat strus. *Pydak* (J. Sosnowski, *Odaelatyczne imiona...*, s. 463).

⁴¹ Por. W. Taszycki, *Polskie nazwy osobowe...*, s. 7–8; M. Malec, *Imiona*, [w:] *Polskie nazwy...*, s. 104.

⁴² Por. H. Górny, *Nazwiska mieszkańców wybranych miejscowości dawnej ziemi sanockiej w świetle interferencji etniczno-językowej (XV–XIX w.)*, Rzeszów 2004, s. 94.

że przyrostki stosowane w komponowaniu hipokorystyków od imion słowiańskich wykorzystywano na szeroką skalę w tworzeniu form pochodnych od imion zapożyczonych, głównie chrześcijańskich, wzbogacając je w ten sposób o rodzime atrybuty ekspresywno-emocjonalne⁴³. Derywacji sufiksальной często towarzyszyło skrócenie podstawy i, niekiedy, zmiana paradygmatu.

Wyekscerpowany zasób nazw osobowych pozwala wyodrębnić następujące imiona:

- 1) z formantem zawierającym element spółgłoskowy **-k-**:

-k: **Stank** (< *Stanisław, Stanimir, Lutostan* MałS 74): *Stank Hryhorewicz* 1528, *Stank Czayczyk* 1565, *Stank Rogowski* i in. / **Stańk:** *Stańk Niezgoda* 1571; **-ka:** **Nieradka** (< *Nierad* por. Wójt 98, SEMS 419): *Nieradka* 1545; **Tomka** (< *Tomisław* MałS 76; por. i.ch. *Tomka* < *Tomasz* MałI 333): *Tomka Budzew* 1578; **-ek:** **Dobek** (< *Dobiegnew, Dobiesław, Dobiemiast, Brzezdob* MałS 67, *Mil* 73): *Dobek ol. Bernata* 1580; **Dzierżek** (< *Dzi(e)rżysław, Dzi(e)rżykraj, Drżimír* MałS 68): *Dzierżek Karski* 1520, *Dzierżek Chmiel z Bratem Jadamem, Dzierżek Chmielowski* 1566; **Mystek** (< może *Mścisław* por. *Bub* 236; może też *Mścigniew, Mściwoj, Mściwuj, Dobiemiast* por. *MałB* 98)⁴⁴: *Mystek Woytkowicz* 1528; **Sobek** (< *Sobiesław, Sobieżyrr* MałS 74; por. i.ch. *Sobek* < *Sobestian* (< *Sebastian*) MałI 322): *Sobek Sulima Smolski* 1611, *Sobek młynarczyk* 1662; **Stanek** (< *Stanisław, Stanimir, Lutostan* MałS 74): *Stanek Pażółkowicz* 1528, *Stanek Płoszynycz* 1560, *Stanek Witenka* i in.; **Tomek** (< *Tomisław* MałS 76; por. i.ch. *Tomek* < *Tomasz* MałI 332): *Tomek Jassynczyk* 1558, *Tomek Bogdzik* 1566, *Tomek Mikołajczyk* 1639, *Tomek Joszczyk* 1674 i in.; **Wojtek** (< *Wojciech* MałS 78): *Wojtek Janowicz Kłoczko ochm. Kr. Heleny* 1520, *Woytek Dorobek* 1565, *Woytek Blizniuk* 1662 i in.; **-ik(o)/-yk(o):** **Borisik** (< *Boris* Sup 135):

⁴³ B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*, Zielona Góra 2000, s. 28.

⁴⁴ Por. ap. scs. *mъstiti* 'mścić' (*MałB* 98). Na temat n.m. *Mystki* pisze Kazimierz Rymut. Badacz twierdzi, że forma ta powstała wskutek ubezdźwięcznienia i asymilacji pod względem artykulacji grupy spółgłoskowej *-stl-* > *-stk-*, a więc winno być *Mystki* (< n.os. *Mystek* < *Myslibor, Przemyśl*; zob. *Nazwy miejscowe Polski*, red. K. Rymut, t. VII, Kraków 2007, s. 307).

Boriszyk Petrzyk z żoną 1662; **Jaryk** (< *Jarostaw, Jaromir, Jarostryj* MałS 69): *Jaryk Iwan*⁴⁵ 1662; **Staniko** (< *Stanisław, Stanimir, Lutostan* MałS 74): *Staniko Woytkowicz* 1558; **-ko: Chocko** (< *Choci(e)mir, Choc(i)sław* MałS 66; por. i.ch. *Chocko, Chotko* < *Chotij* (< *Fotij*), *Chodor* (< *Fieodor*) lub *Choma* (< *Foma*) Tich 90, SHNOB I 51): *Chocko Kowszewicz* 1566 / **Choczko**: *Choczko Cziczei* 1560–1563 / **Chotko** (c > t): *Chotko Swiecz* 1558, szl. *Chotko s. Sienkow* 1560, *Chotko Pietuch* 1562; **Cieszko** (< *Ciechosław, Radociejch* MałS 67; por. *Cieszko* < i.ch. *Tierentij* lub bibl. *Terach* AbrB 400–401): *Cieszko Poświatlicz* 1560; **Dzierżko** (< *Dzi(e)rżysław, Dzi(e)rżykraj, Drżimír* MałS 68): *Dzierżko Karski* 1520; **Jarko** (< *Jarostaw, Jaromir, Jarostryj* MałS 69): *Jarko Borysik* 1662, *Jarko Zilowicz* 1560; **Lasko** (< *Lasota* SEM 141, por. RymNP II 9): *Lasko Kisiewocz* 1560 / **Lazko**: *Lazko Wockowicz* 1560; **Malko** (< *Małomir, Małostryj, Małogost, Małociejch* MałS 70; por. i.ch. *Mal* < *Malachiasz* // *Małachija* Tich 113): *Malko Piotraszewicz* 1551, *Malko Miatlikiewicz* 1560, *Kurian a Malko Onaszkowicze* 1560; **Mecko** (< *Mieczysław, Miec(i)sław* MałS 71, Bub 228): *Mecko Zasiatkowicz* 1560; **Mirko** (< *Mirostaw, Mironieg, Kazimir* MałS 71; por. i.ch. *Mirko* < *Miron* Tich 117): *Mirko Waskiewicz* 1545, *Mirko Kłopotowicz* 1560; **Nielebko** (< *Nielub* Sup 247): *Nielebko* 1545; **Raczko** (< *Racibor, Rac(i)sław* MałS 72): *Chwiedko z Racziem* 1558, *Raczko [...]* a *sieniuta Iwasskowiczy* 1558, *Raczko Jassynczyz* 1558, *Raczko Misiowicz* 1562; **Radko** (< *Radosław, Radomir, Radogost, Radociejch, Radowuj* MałS 73, Bub 262–263; por. i.ch. *Radko* < *Rodion* Tich 127): *Radko Kosowicz* 1551, *Radko Kuzaka* 1560, *Radko Chrimanowicz* 1662 i in. / **Ratko**⁴⁶: *Ratko* 1558, szl. *Ratko s. Zirchow* 1569, *Ratko Wietoska* 1577 / **Radzko**: *Radzko Kosicz, Radzko Lewko Koziczy* 1560, *Radzko Wieszczyz* 1551; **Rymko** (< *Grzymisław*⁴⁷, brs. *Hrymisław*; por. też i.ch. *Ryma* < *Rimma* Tich 126,

⁴⁵ Niewykluczony szyk przestawny.

⁴⁶ Por. *Памуѡп* (Sup 280).

⁴⁷ Istnieje pogląd, że pierwsza część złożenia pochodzi od im. *Grzymek*, a to z kolei od im. *Pielgrzym*, łac. *Peregrinus* (W. Taszycki, *Polskie nazwy osobowe...*, s. 8; J. Bubak, *Księga naszych imion...*, s. 126, M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994, s. 306; por. nazwisko *Hrymasz* < im. *Grzymisław, Pielgrzym* (RymNP I 281)), w związku z czym należałoby wnioskować, że nie jest ona pochodzenia rodzimego, lecz stanowi zapożyczenie (z motywacją chrześcijańską; MałI 304). Por. objaśnienie im. w źród-

lit. *Rimvydas*⁴⁸): *Rymko Biercisz* 1573; **Sicko** (< *Sieciech* // *Sieciestaw*, *Sieciebor* SEM 265, Bub 280, MałS 73, RymNP II 415–416; por. i.ch. *Si(e)czko* < *Jewsignij* lub *Siergij* Tich 87, por. też im. *Jasi(e)czko* < *Jan*): *Sicko Gorosiek* 1639 / **Sieczko**: *Sieczko Bateczkowicz* 1558, *Sieczko Kaczkowicz* 1560–1563; **Sierko** (< *Sirobąd*, *Sirostaw* MałS 74; por. i.ch. *Si(e)rko* < *Sierafim* lub *Siergij* AbrB 384–385): *Sierko Llapa* 1571 / **Sirko**: *Sirko ccerewacc* 1571; **Sopko** (< *Sobiestaw*, *Sobieży* MałS 74; por. i.ch. *Sobko* < *Sobestian* (< *Sebastian*) MałI 322, może też *Sop* < *Osop* < bibl. *Asaf*): *Sopko Płaxa* 1662; **Stanko** (< *Stanisław*, *Stanimir*, *Lutostan* MałS 74): *Stanko Krostka* 1545, *Stanko Hoscilowicz* 1558, *Stanko Udodowicz* 1558, *Stanko Tomkowicz Chojnowskij* 1563 i in. / **Stańko**: *Stańko Bielewicz* 1558, *Janucz a Stańko Milkiewicz* 1558, *Stańko Niezgoda* 1571; **Swecko** (< *Świeciech*, *Święcstaw* por. MałS 75): *Swecko Tretnicz* 1528; **Swiedko** (< *Świedarg* por. SEM 352, SEMS 577, *Świętostaw* Tich 134): *Swiedko Zerzewicz* 1560; **Szarko** (< *Szar* (: ap. strus. *шар* ‘farba; barwa; rumieniec’; *шаруць* ‘farbować; malować; zdobić’; *шаром*, *шарма* ‘tanio, darmo’; *шарок* ‘dzwoneczek’)⁴⁹ lub *Szarap* (: ap. strus. (*на*) *шаран* ‘rozgrabić, ograbić; rozchwytać’ Sup 336)⁵⁰: *Konach Szarko Kowalewicz* 1560; **Tomko** (< *Tomisław* MałS 76; por. i.ch. *Tomko* < *Tomasz* MałI 333): *Tomko Puczka* 1528, *Tomko Chyliuda* 1558, *Tomko Młynarz* i in.; **Tworko** (< *Tworzymir*, *Tworzyjan*⁵¹ MałS 76, Sup 307, Sk-Dz 261): *Tworko Petrowicz* 1528, *Tworko Muszyc* 1551; **Wiecko** (< *Więcimir*, *Więcstaw* MałS 77): *Wiecko Stanew* 1578; **Wielizko** (< *Wielisław* MałS 77): *Wielizko Chwastowicz* 1551 / **Wieliszko**: *Wieliszko* 1545; **Witko** (< *Witostaw*, *Witomysł*, *Siemowit* MałS 77; por. i.ch. *Witko* < *Wit*, *Wiktor* lub *Witalis* MałI 344–345, Tich 142): *Klim Witko Oniszymowicz*

dłach wśł.: ros. *Гремислав* (: *греметь* ‘grzmieć’ i *слава* ‘sława, chwała’; Sup 161), podobnie brs. *Грымислаў* (: *грымець* i *слава*; Usc 75; tu dodatkowo podano formę pol. *Gromisław*) i ukr. *Гримислав* (Sk-Dz 257). Niekiedy przyjmuje się jeszcze inne pochodzenie odnoszące omawiane imię do im. germ. *Grimalt*, *Crimalt* < *Grimwald* (Bub 126; MałI 306). Por. też T. Milewski, *Polskie imiona złożone...*, s. 106.

⁴⁸ J.B. Walkowiak, *Litewskie nazwiska Polaków. Słownik etymologiczno-frekwencyjny*, Poznań 2019, s. 279.

⁴⁹ Por. też B. Hryniewicz-Adamskich, *Одноосновные отапельнятивныя...*, s. 401.

⁵⁰ Zob. J. Sosnowski, *Odapelatywne imiona...*, s. 462.

⁵¹ Imię *Tworzyjan* jest traktowane jako wynik substytucji polskiej (MałI 217).

1565; **Wojtko** (< *Wojciech* MałS 78): *Woytko Malirewicz z bracią* 1528, *Wojtko Brzechun* 1551, *Woitko Odega* 1573, *Woytko kuka* 1662 i in.; **-ko** lub **-ka**: **Drobioszko** // **Drobioszka** (< strus. *Дробышу* (: ap. *дубок* 'kruszyna, kruszynka', *дубной* 'nieśmiały' Sup 172⁵²): *u Drobioszki Olieszka*⁵³ 1662; **Przeczek** // **Przeczek** (< *Przec(s)ław* MałS 72): *śl. Jakób ol. Przeczek* 1580; **-uk** // **-'uk**: **Radziuk** (< *Radostaw, Radomir, Radogost, Radociech, Radowuj* MałS 73, Bub 262–263; por. i.ch. *Radziuk* < *Rodion* por. Tich 127): *Radziuk Czornobay* 1578, *Radziuk Misiewicz* 1562, *Radziuk Szustanowicz* 1639; **Staniuk** (< *Stanisław, Stanimir, Lutostan* MałS 74): *Staniuk Sannikowicz* 1558, *Staniuk Andruszkiew, Staniuk Jurew* 1578; **Wojciuk** (< *Wojciech* MałS 78): *Woyciuk Giedrow* 1578 / **Wojtuk**: *Woytuk Krzysztofowicz* 1639; **-ejko**: **Ostrejko** (< *Ostrobod, Ostromir* MałS 72, Sup 260; por. i.ch. *Asteriusz* // *Astierij* Tich 72): *Ostrejko* 1558;

2) z formantem zawierającym element spółgłoskowy **-s(z)-** // **-ś**⁵⁴:

-s(z)- // **-ś**: **Les** (< (*Leszek*)⁵⁵ < im. z komponentem **l̥sci* < **l̥sti-*, *leli-*, *le-* MałS 24, Bub 195, może też od *Lech*; por. i.ch. *Les(z)* < *Alek-*

⁵² Zob. też J. Sosnowski, *Oda pelatywne imiona...*, s. 467.

⁵³ Niewykluczony szyk przestawny.

⁵⁴ Analizując XVI i XVII-wieczne nazwy osobowe, trudno rozstrzygnąć, czy formacje na *-s*, *-sz* są derywatami urobionymi w drodze dodania różnych przyrostków, czy są to jedynie formy oboczne, w których litery *s* i *sz* oznaczają jedną głoskę (por. L. Citko, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Białystok 2001, s. 44; uwaga ta dotyczy też derywatów z elementem spółgłoskowym *-c* i *-cz*; zob. niżej). Ponadto, ówczesna grafia, a niekiedy i stan dokumentu, nie pozwalają jednoznacznie odróżnić wariantów na *-s* i *-ś*.

⁵⁵ Ustalenie genezy im. *Les(z)* // *Lesz*, *Lesko* (zob. niżej) i – co za tym idzie – relacji derywacyjnych towarzyszących kształtowaniu się poszczególnych form pochodnych tego antroponimu nastrocza trudności. W polszczyźnie ugruntowało się im. *Leszek* (nosili je książęta z dynastii Piastów, m.in. Leszek Czarny i Leszek Biały), znana też była forma *Leszko* (im. postaci wymienionych w kronice Wincentego Kadłubka). Józef Bubak zauważa, że samo im. *Leszek* (też w formach *Lestek*, *Lestko*, *Leszko*, łac. *Lesco*) ma niepewną etymologię, ale w podstawie może tkwić ap. *l̥sci* 'działać podstępnie' (J. Bubak, *Księga naszych imion...*, s. 193). Maria Malec odnotowuje n.os. *Lesz*, *Leszek*, *Leszko* jako derywaty sufiksalne od im. z **l̥sci* < **l̥sti-*, *leli-*, *le-* (MałS 24, 33, 39, 42). Brak jednak poświadczenia imienia (dwuczłonowego) w postaci wyjściowej, co sygnalizował już Witold Taszycki (W. Taszycki, *Polskie nazwy osobowe...*, s. 8). W słowniku Kazimierza Rymuta im. typu *Leszko*, *Leško* występują jako formy pochodne od słów. *L̥scimir* lub i.ch. *Leon* (RymNP II 17).

sander // Aleksandr, Aleksy // Aleksij Tich 66, 67): *Les Fiedoryk, Les Panczuk* 1662 / **Lesz**: *Lesz Jackowicz z siebrami dwiema* 1558 / **Łesz**: *Hrehor olim Łesz* 1569; **Stas** (< *Stanisław, Stanimir, Lutostan* MałS 74; por. i.ch. *Stas(z)* < *Eustachiusz, Eustacjusz* // *Jewstafij, Stachiusz* // *Stachij* Tich 87, 131): *Stas Uichnowicz* 1545, *Stas Bohatyr* 1560, *Stas Olichwirczyk* 1565, *Stas Szeliga* 1571 i in. / **Staś**: *Staś Bielda* 1558, *Płoszynczycz Staś* 1560, *Staś a Micsall Pasternakowiczy* 1571, *Staś Ubohi* 1578 i in. / **Stasz**: *Stasz Dasskiewicz, Stasz Goylinic, Hoscziło a Stasz Rodziewicz* 1558, *Stasz Wienszkowicz* 1560 i in.; **-as(z)**: **Hrymas** (< *Grzymisław, brs. Hrymisław*; por. też i.ch. *Hrym* < *Jefrem* AbrB 251): *Hrymas i Iwassko Ilkiewicz* 1558; **Małas** (< *Małomir, Małostryj, Małogost, Małociech* MałS 70; por. i.ch. *Małas(z)* < *Malachiasz* // *Małachija* Tich 113): *Mallas Paluchta, Małas Poluchtycz* 1560 / **Malasz**: *Malass Damarew* 1558; **Tomasz** (< *Tomisław* MałS 76; por. i.ch. *Tomasz* MałI 332): *Tomasz Owsiany* 1558, *Tomasz Biercew* 1578, *Tomasz Ożarowski* 1663, *Tomasz Jakuszewicz* 1690 i in.; **Witasz** (< *Witosław, Witomysł, Siemowit, Witogost* MałS 77; por. i.ch. *Witasz* < *Wit* MałI 344, *Wiktor, Witalis* MałI 344–345, Tich 142): *Witass Goylicew* 1558; **-is(z)**: **Bodzisz** (< *Bogdan* // *Bohdan, Bodzapor* lub inne z *-bog-* MałS 65): *Bodziss Krolewicc z Bogdziowa* 1571; **Bronisz** (< *Bronisław* MałS 66, 88)⁵⁶: *Bronisz Mateiewicz, Bronisz Woydowicz* 1528; *śl. Bronisz Garbowski* 1580; **-os(z)**: **Wiczos** (< *Więcimir, Więcestaw* // *Wiaczesław* por. MałS 77; por. i.ch. *Wit* MałI 344, *Wiktor, Wincenty* RymNP II 671): *Wiczos Wasko* 1662; **-s(z)** lub **-osz**: **Jaros** (< *Jarosław, Jaromir, Jarostryj*⁵⁷ MałS 69; por. i.ch. *Jarosz* < *Jeronim (Hieronim)* MałI 251): *Jaros Zarzeczki* 1640–1641, *Jaros Oniskowicz* 1560–1563, *Jaros Soltys* 1662 / **Jarosz**: *Hieronim Jarosz Korycki, koniuszy Jkrm* 1520, *Jarosz Giżydło* 1551, *Jarosz Żabczynsky* 1560–1563 i in. / zlatyn. **Jarosius**: *Jarosius Malec de Nieznane* 1662; **Malos** (< *Małomir, Małostryj, Małogost, Małociech* MałS 70; por. i.ch. *Małas(z)* < *Malachiasz* // *Małachija* Tich 113): *Malos Czczel, Malos Piotranowicz* 1558, *Malos Pietraschowicz* 1560–1563 / **Małos**: *Małos Poluchtycz* 1558 / **Malosz**: *Maloss Poluchticz* 1560, *Malosz Kurilonicz*

⁵⁶ Niewykluczone skrócenie podstawy bez sufiksacji.

⁵⁷ W przypadku *Jaros(z)* < *Jarosław, Jarostryj* możliwe skrócenie podstawy bez sufiksacji.

1560–1563 / **Małosz**: *Małosz Kuriłowicz* 1558, *Małosz Sysicz* 1560, *Małosz Manczuk* 1662 i in.; **-s(z)** lub **-usz**: **Bogusz** (< *Bogustaw*⁵⁸, *Boguchwał*, *Bogdan*, *Bogodar*, *Chwalibog* MałS 65, RymNP I 44): *Bogusz Popowicz* 1551, *kniaź Bogusz Szabanowicz Ułan* 1591 / **Bohusz**: *Bohusz Zarankowicz* 1538;

3) z formantem zawierającym element spółgłoskowy **-ch-**:

-ch: **Broch** (< *Brodzistaw*, *Bronistaw* RymNP I 53, por. Bub 65): *Ilia z Brocsem Wigdorowicz* 1571; **Goch** (< *Gościstaw*, *Gościmir*, *Gościwuj*, *Dobrogost* MałS 69): *Goch Tarko* 1551; **Dobroch** (< *Dobrostaw*, *Dobromir*, *Dobrogost*, *Dobronieg*, *Dobrociech* i in. MałS 68): *Mathiae filii Dobroch de Noski* 1569; **Sobiech** (< *Sobiestaw*, *Sobieży* MałS 74; por. i.ch. *Sobiech* < *Sobestian* (< *Sebastian*) Tich 129): *Sobiech Słosarz* 1560, *Sobiech Ławnikowej mąż* 1565, *Sobiech Kuszpiel* 1662 i in.; **Szczzech** (< *Szczesny* Tich 134; por. i.ch. *Szczzech* < *Szczepan* AbrB 389): *Szczzech Rudnik* 1560; **-ach**: **Hrymach** (< *Grzymistaw*, brs. *Hrymistaw*; por. też i.ch. *Hrym* < *Jefrem* AbrB 251): *Hrymach Pankowicz* 1560; **-och**: **Doboch** (< *Dobiegniew*, *Dobiestaw*, *Dobiemiest*, *Brzezdob* MałS 67, Mil 73): *Doboch od poddanego swego* 1580; **Mielioch** (< *Miłosław*, *Miłostryj*, *Miłogost*, *Miłowuj* MałS 71; por. i.ch. *Miel* < *Emilian* // *Jemilian* lub *Mioletij* por. Tich 84, 116): *Mielioch* 1558;

4) z formantem zawierającym element spółgłoskowy **-c(z)-**:

-c(z): **Pac** (< *Pakostaw* MałS 72; por. i.ch. *Pac(z)* < *Hipacy* // *Ipatij* Tich 96): *Pac Cimoszewicz* 1545, *Pac Sitnik* 1551, *Pac*, *Wawresz Mal-kowicz* 1560 i in. / **Pacz**: *Pacz Mlinarz* 1558, *Pacz Laurysowicz* 1560 i in.; **Stacz** (< *Stanisław*, *Stanimir*, *Lutostan* MałS 74): *Stacz Ostap-kowicz* 1560; **Szczacz** (< *Szczesny* por. Tich 134, RymNP II 528; por. i.ch. *Szczacz* < *Szczepan* por. Tich 132): *Szczacz Kuczkowicz* 1560–1563; **-’ecz**: **Maniecz** (< *Manomir* MałS 70–71; por. też i.ch. *Man* < *Emanuel* // *Manuił* AbrB 259, *Manfred* Bub 213): *Maniecz* 1558; **-icz**: **Choicz** (< *Choci(e)mir*, *Choc(i)staw* MałS 66; por. i.ch. *Choc* < *Chotij* (< *Fotij*), *Chodor* (< *Fieodor*) lub *Choma* (< *Foma*) Tich 90, SHNOB I 51): *Choicz*

⁵⁸ W przypadku *Bogus(z)* < *Bogustaw* możliwe skrócenie podstawy bez sufiksacji.

Maczkowicz 1600; **Manicz** (< *Manomir* MałS 70–71; por. też i.ch. *Man* < *Emanuel* // *Manuił* AbrB 259, *Manfred* Bub 213): *Manicz Rewiaka* 1565; **-cz** lub **-ocz**: **Wołocz** (< *Wołodimi(e)r*, *Wsiewołod* Sk-Dz 48–49, Sup 148, 150, *Wołodisław* (= *Władysław*) Tich 142, por. RymNP II 689–690): *Tukaczewicz Wołocz* 1560;

5) z formantem zawierającym element spółgłoskowy **-t-**:

-ło lub **-iło**: **Borziło** (< *Boris* // *Borys* (*Bor(z)*ysław) Sup 135, *Borzygniew*, *Borzymir*, *Borzywuj* MałS 65): *Borziło Jowłasowicz* 1558; **Hoszło** (< *Gościśław*, *Gościmir*, *Gościwuj*, *Dobrogost* MałS 69): *Hoszło Czobotar* 1578 / **Hoszcziło**: *Hoszcziło a Stasz Rodziewiczzi* 1558; **Putiło** (< *Pęciśław* por. Bub 253, wsł. *Putisław*, *Putimir* Sup 278⁵⁹): *Putiło i Hwiedor* 1640–1641; **Rusiło** (< strus. *Рысак*, *Рысан* (: ap. *rusy*, strus. *pycъŭ* ‘ciemny blond’ lub etn. *Rusin* // *pycun* SEM 257, por. Sup 285, Wójt 119–120, H-Ad 389; por. i.ch. *Rustik* SIP 88, Sup 285): *Rusiło brat jego* 1551, *Rusiło Dorosiewicz* 1558; **Tumiło** (< *Tomisław* SEM 322; por. i.ch. *Tomiło*, *Tumiło* < *Tomasz* MałI 332–333; por. im. słow. (podstawowe) *Tumiło*): *Tumiło Maneiew*, *Tumiło Marcinów* 1578; **-’uł**: **Wojciul** (< *Wojciech* MałS 78): *Woyciul Adamowicz* 1558;

6) z formantem zawierającym element spółgłoskowy **-l-**:

-al: **Wojtal** (< *Wojciech* MałS 78): *Woital Murarz* 1571; **-el**: **Modzel** (< *Modlibog* RymNP II 110, por. MałS 71⁶⁰; por. i.ch. *Modzel* < *Modest* RymNP II 110): *Modzel Radziew* 1578; **Radziel** (< *Radosław*, *Rodomir*, *Radogost*, *Radociech*, *Radowuj* MałS 73, por. Bub 262–263; por. i.ch. *Radziel* < *Rodion* por. Tich 127): *Radziel Piotrowicz* 1558; **Staniel** (< *Stanisław*, *Stanimir*, *Lutostan* MałS 74): *Staniel Szwak Cherubin* 1565, *Staniel Gieniew*, *Staniel Niestiorów* 1578; **-ul**: **Jarul** (< *Jarosław*, *Jaromir*, *Jarostryj* MałS 69): *Jarul Bohdanów* 1578; **Staniul** (< *Stanisław*, *Stanimir*, *Lutostan* MałS 74): *Staniul Jawieltowicz* 1558;

⁵⁹ Zob. J. Sosnowski, *Odapelatywne imiona...*, s. 450.

⁶⁰ Końcowy segment *-el* potraktowano w tym derywacie jako przyrostek, ale być może mamy tu do czynienia z przekształconą fonetycznie formą skróconą (bezsufiksálną).

7) z formantem zawierającym element spółgłoskowy **-t-**:

-uta: Boruta (< *Borzygniew, Borzymir, Borzywuj, Borys (Bor(z)ystaw*) *MałS 65, Tich 74; por. i.ch. Boruta < Bartłomiej Tich 77): Boruta Żakoński 1560–1563, Bernardus olim Borutha 1569; Miluta (< *Miłostaw, Miłostryj, Miłogost, Miłowuj MałS 71; por. i.ch. Miel < Emilian // Jemilian lub Mielecij por. Tich 84, 116): Andrzej a Miluta Jurkowięta 1558; Staniuta (< *Stanisław, Stanimir, Lutostan MałS 74): Szymko, Staniuta Jackowiczy, Staniuta a Miklass Bosdzielowiczy 1558; Wacuta (< *Wacław MałI 337; i.ch. Wac < Wasilij lub Wata Tich 75, SIP 64): Sierhiey Wacuta Kalenikowicze 1560;****

8) z formantem zawierającym element spółgłoskowy **-n-**:

-an: Hryman (< *Grzymisław, brs. Hrymisław RymNP II 281; zob. wyżej; por. też i.ch. Hrym < Jefrem AbrB 251): Hryman Dziesiątnik 1545; Melian (< *Miłostaw, Miłostryj, Miłogost, Miłowuj MałS 71; por. i.ch. M(i)(e)l(i)an < Emilian // Jemilian Tich 84): Melian Swirydziuk, Melian Weremczyk 1662 / Mielian: Mielian Borysik 1662 / Mielan: Mielan Borodulik, Mielan Kleszук, Mielan Paluszyk 1662 / Milian: Milian Kiy 1662;**

9) z formantem zawierającym element spółgłoskowy **-j-**:

-’ej: Bohdziej (< *Bohdan, Bogodar SEM 14): Bohdziey Jankiew 1578;*

10) z formantem zawierającym element spółgłoskowy **-w-**:

-ew: Manew (< *Manomir MałS 70–71; por. też i.ch. Man < Emanuel // Manuił AbrB 259, Manfred Bub 213): Manew Gienkiew 1578.*

W strukturze form pochodnych od imion słowiańskich występujących na pograniczu polsko-(biało)ruskim w XVI i XVII wieku można dostrzec obecność sufiksów komponowanych, choć derywaty utworzone w ten sposób nie są zbyt liczne, a inwentarz elementów spółgłoskowych nie ulega pomnożeniu w stosunku do zasobu wykorzystanego w sufiksacji jednostopniowej. Względnie zbliżony jest również repertuar stosowanych formantów (tu pojawia się przyrostek *-nik* oraz kilka morfemów z innymi poszerzeniami samogłoskowymi, tj. *-ech, -usz, -no*, może też *-ich*).

W dwóch wypadkach zastosowane w procesie derywacji formanty zawierają ten sam element spółgłoskowy (-k-), por.: **-k// -ek// -ko + -ik// -yk: Stańczyk** (< *Stank // Stanek // Stanko* < *Stanisław, Stanimir, Lutostan* MałS 74): *Stańczyk Skomorocs* 1571 oraz **-ek + -ko: Tomeczko** (< *Tomek* < *Tomisław* MałS 76; por. i.ch. *Tomeczko* < *Tomasz* AbrB 404): *Tomeczko* 1545. Ponadto, przyrostki *-ko, -ek, -ik// -yk, -uk* poświadczone są w większości innych derywatów. Nawarstwiały się one na sufiksy z elementem *-(i)c(z)-, -ch-, -s(z)-, -ś-*, por.: **-c(z) + -ko: Packo** (< *Pac(z)* < *Pakosław* MałS 72; por. i.ch. *Pac(z)ko* < *Hipacy // Ipatij* Tich 96): *Packo* 1558, *Packo Onacewicz* 1560 / **Paczko: Paczko Pasewicz, Paczko Rymkiewicz 1558, *Paczko Wocewicz* 1560; **Staczko** (< *Stacz* < *Stanisław, Stanimir, Lutostan* MałS 74): *Staczko Sokierczyc* 1560; **-(i)c(z) + -ko: Wielicko** (< *Wielic(z)* < *Wielisław, Wielebtor, Wielemir* MałS 77): *Wielicko Downarow* 1558 / **Wieliczko: Wieliczko Niesterowicz 1551; **-c(z) + -uk: Paczuk** (< *Pac(z)* < *Pakosław* MałS 72; por. i.ch. *Paczuk* < *Hipacy // Ipatij* Tich 96): *Paczuk Łopuszczenie* 1560, *Paczuk Jancew* 1578; **-ch// -sz + -ek: Włoszek** (< *Włoch // Włosz* < *Włost*⁶¹, może też od *Włościbor, Włościbyt, Włościstaw, Włościewoj* SEM 346; zob. niżej; por. też etn. *Włoch, Wołoch*): śl. *Włoszek* 1580; **-ch// -sz + -ka: Pęszka** (< *Pęch // Pęsz* (?) < *Pękosław, Pęcistaw* por. SEM 212, MałS 72, Bub 253): *Pęszka* 1577; **-ch// -sz + -uk: Staszuk** (< *Stach // Stasz* < *Stanisław* MałS 26; por. i.ch. *Staszuk* < *Eustachiusz, Eustacjusz // Jewstafij, Stachiusz // Stachij* por. Tich 87, 131): *Staszuk młodzieniec* 1662; **-ech + -ko: Mieleszko** (< *Mi(e)lech* < *Miłosław, Miłostrij, Miłogost, Miłowuj* MałS 71; por. i.ch. *Miel* < *Emilian // Jemilian* lub *Mieletij* por. Tich 84, 116): *Mielesko olim Laurentii* 1569, śl. *Mieleszko* 1580; **-(o)sz + -ik// -yk: Jaroszik** (< *Jarosz* < *Jarosław, Jaromir, Jarostryj* MałS 69; por. wyżej; por. i.ch. *Jarosz* < *Jeronim (Hieronim)* MałI 251): *u Jaroszika Dawida*⁶² 1662; **-usz + -ko: Jaruszko** (< *Jarusz* < *Jarosław, Jaromir, Jarostryj* MałS 69): *Jaruszko z żoną* 1662; **Wieluszko** (< *Wielusz* < *Wielisław, Wielebtor, Wielemir* MałS 77): *Wieluszko* 1551; **-s// -ś + -ek: Stasiek** (< *Stas // Staś* < *Stanisław, Stanimir, Lutostan* MałS 74): *Stasiek Bałcunow* 1578;****

⁶¹ Alternatywny mechanizm powstania formy *Włosz* polegałby na ucięciu spółgłoski finalnej: *Włost|t > Włost(z)*.

⁶² Niewykluczony szyk przestawny.

-s// -ś + -ik// -yk: Stasik (< *Stas* // *Staś* < *Stanisław*, *Stanimir*, *Lutostan* MałS 74): *Stasik Tomkowicz* 1528; **-s(z)// -ś + -ko: Bosko** (< *Bos(z)* // *Boż* < *Bogusław*⁶³, *Boguchwał*, *Bogdan*, *Bogodar*, *Chwalibog*, *Bolesław* MałS 22–23, 65, RymNP I 49): *Bosko Bondar* 1558, *Bosko Ogrodnik* 1578; **Lesko** (< im. z komponentem **lści* < **lbsti-*, *leli-*, *le-* MałS 24, Bub 195, por. *Leszek*, *Leszko*, *Lestek* (pierwotne *Lstek*; zob. wyżej), SEM 143; por. i.ch. *Les(z)ko* < *Aleksander* // *Aleksandr*, *Aleksy* // *Aleksij* Tich 66, 67): *Lesko Popławski* 1558, *Lesko Hola*, *Lesko Kuczynski*, *Lesko Mafijewicz* 1662 / **Lieszko**: u *Łukaszyka Lieszka*⁶⁴ 1662; **Stasko** (< *Stas(z)* // *Staś* < *Stanisław*, *Stanimir*, *Lutostan* MałS 74): *Stasko*, *Stasko Tarkowicz* 1551 / **Staśko**: *Staśko Bohdziejewicz* 1567, *Staśko Łobkowicz* 1560 / **Staszko**: *Staszko Liaszkowicz Dworak* 1528, *Staszko Mazur* 1551, *Staszko Przymicz* 1560; **-s(z)// -ś + -uk: Stasiuk** (< *Stas(z)* // *Staś* < *Stanisław*, *Stanimir*, *Lutostan* MałS 74): *Stasiuk Cziuymicz* 1558, *Stasiuk Chwiedukowicz* 1565, *Stasiuk Jurkow* 1578. Głoskę *k* zawiera wspomniany wyżej formant *-nik*, por.: **-s// -ś + -nik: Stasnik** (< *Stas* // *Staś* < *Stanisław*, *Stanimir*, *Lutostan* MałS 26, 45, 74): *Stasnik Jankowicz* 1565.

Tylko trzy formy imienne ukształtowane w drodze sufiksacji wielostopniowej nie zawierają w swej strukturze przyrostków z komponentem *-k-*, por.: **-ch + -no: Stachno** (< *Stach* < *Stanisław*, *Stanimir*, *Lutostan* MałS 74): *Stachno Bietokozow* 1578; **-s// -ś + -iło: Stasiło** (< *Stas* // *Staś* < *Stanisław*, *Stanimir*, *Lutostan* MałS 74): *Stasiło Soyecz* 1545, *Stasiło Wuz* 1551; **-c(z) + -uta: Paczuta** (< *Pac(z)* < *Pakosław* MałS 72; por. i.ch. *Pac(z)uta* < *Hipacy* // *Ipatij* lub *Paweł* Tich 96)⁶⁵: *Paczuta Klimow* 1558.

Odrębny podzbiór mieści imiona, które albo stanowiły genetycznie samodzielne jednostki nazewnicze, albo ukształtowały się jako warianty pochodne (skrótowe, niekiedy dodatkowo opatrzone sufiksami) innych imion dwuczłonowych: **Lubiewa** (: ap. *lubić*, *luby* + suf. *-ew(a)* lub skr. od im. z *-lub(o)-* typu *Lubogost*, *Lubomir*, *Lubomysł*, *Luborad*, *Lubosław*, *Lubowid*, *Gościłub* i in. + suf. *-ew(a)* SEM 146, por. MałS 70): *ślachetny Lubiewa*,

⁶³ Jeśli derywat powstał na bazie im. *Bogusław*, to w takim wypadku możliwa jest sufiksacja prosta uwzględniająca ucięcie fragmentu medialnego i finalnego w imieniu motywującym wg schematu: *Bosko* < *Bos(z)* // *Boż* < *Bo(gu)s* < *Bogusław*.

⁶⁴ Niewykluczony szyk przestawny.

⁶⁵ Zob. też L. Citko, *Nazewnictwo osobowe...*, s. 43.

syn Janów 1580; **Rozmyśl** (por. *Rozmysł* (: ap. *rozmysł* SEM 254, por. MaIB 108 lub skr. od *Rozmysław* por. MaIB 108): *Rozmysł Kopiec* 1639; **Słowak** (: ap. *słowak* ‘gat. ptaka, słowik’ SEM 278, etn. *Słowak* lub skr. od *Sławobor*, *Sławociecz*, *Sławomir*, *Świętosław* + suf. -ak por. MaIB 113, MaIS 74, Tich 130): *Słowak Juszkowicz* 1551; **Włost** (: ap. scs. *vlastb* ‘potęga’ lub skr. od *Włościbor*, *Włościbyt*, *Włościslaw*, *Włościewicz* SEM 346): *Włost Stanisławowicz* 1528; **Zdan** (por. im. typu imiesłowowego *Żdan* (: ap. *żdan* ‘oczekiwany’ Sup 188, Tich 144)⁶⁶ lub skr. od *Zdamir*, *Zdawuj* + suf. -n SEM 366, MaIS 27): *Zdan Piotrowicz* 1558, *Zdan Rybak* 1560, *Zdan Filipowicz* 1639 i in.; **Żędzian** (im. typu imiesłowowego *Żędan* (‘pożądany, upragniony’ SEM 375), strus. *Жадаць* (ap. strus. *жадаць* ‘bardzo pragnąć’, *жадаба* ‘miły, ukochany’ Sup 187) lub skr. od im. typu *Rzędzimir*, *Rzędzislaw*, *Rzędziwoj* + suf. -an por. Kup 244): *Zedzian tenutarius de Truskolas* 1569, *śl. Żędzian ol. Stanisława* 1580.

Zasób antroponimów żeńskich w badanym okresie tworzy zaledwie kilka imion. Wszystkie wystąpiły w formach podstawowych, ale pod względem etymologicznym onimy te reprezentują różne typy, por.: **Holuba** (: ap. strus. *голубка* ‘gołąbka’ Sup 367): *Holuba Lubieikowa* 1558; **Stanisława** (MaII 383): *Pani Stanisława Kryska, wojewodzina mazowiecka* 1580; **Szczęsna** (Bub 290): *Szczęsna Wyrzykowska, Szczęsna Sarnacka, nobili uxore Szczęsna Zarankowna* 1662 / **Szczesna**: *Szczesna Kamienska* 1560–1563, *Pani Szczesna Kosinska* 1580; **Niemiera** (por. *Niemir* MaIS 72): *Niemiera Hrehorowa* 1662. Tę ostatnią nazwę osobową odnotowano w identycznej postaci również w antroponimii męskiej (zob. wyżej).

Uwagi i wnioski końcowe

W antroponomastykonie pogranicza polsko-białoruskiego w XVI i XVII wieku imiona pochodzenia słowiańskiego odnotowane w swej prymarnej funkcji wyraźnie ustępują pod względem frekwencji onimom zaczerpniętym z obcych systemów nazewniczych i – najczęściej – związanym

⁶⁶ Zob. też J. Sosnowski, *Odapelatywne imiona...*, s. 459.

z nurtem chrześcijańskim⁶⁷, stanowią jednak interesujący i stosunkowo zróżnicowany zbiór nazw osobowych. Wśród nich najliczniej występują imiona dwutematowe w formach podstawowych i pochodnych. Odapelatywne onimy jednoczłonowe poświadczane są zdecydowanie rzadziej. Biorąc pod uwagę aspekt strukturalny, można stwierdzić, że część nazw osobowych wystąpiła w formach pełnych, zwykle w wariantach kancelaryjnych (*Bogusław, Miłosiey, Niedziej, Szostak*). Postaci potoczne, ukształtowane wskutek przekształceń fonetycznych w obrębie podstaw słowotwórczych, pojawiają się raczej sporadycznie (*Cybor, Nielip, Tumilo*). Dominacja formacji oficjalnych wydaje się potwierdzać istniejący w nauce onomastycznej pogląd, że to przede wszystkim imiona chrześcijańskie, zapożyczone z obcych systemów nazewniczych, ulegały transformacjom językowym (głównie fonetycznym, ale też morfologicznym), ponieważ trafiając na grunt słowiański, były odbierane przez miejscową społeczność jako struktury pozbawione wartości semantycznej, a nawet jako niejasne znaczeniowo zlepki głosek, często trudne do wymówienia⁶⁸. Materiał źródłowy zawiera ponadto postaci łacińskie lub zlatynizowane (*Casimirus, Pretslaus, Vladislai*), a ich obecność najczęściej była uwarunkowana językiem zabytku piśmiennictwa. W badanych źródłach występują formy skrócone, przy czym kilka imion w toku swojego rozwoju ewoluowało do rangi samodzielnych jednostek nazewniczych (*Borys, Rosław, Wiesław*) i w związku z tym zaklasyfikowano je do grupy podstawowych, natomiast pozostałe derywaty alternacyjne pozostają w obrębie imion wyjściowych (*Choc, Kras, Wac*). Do nielicznych należą formacje ukształtowane w drodze derywacji alternacyjno-paradygmatycznej (*Cho-ca, Radzio*) lub tylko paradygmatycznej (*Rud*). Produktywnym zabiegiem słowotwórczym była z kolei derywacja sufiksalna, powiązana niekiedy z derywacją alternacyjną i paradygmatyczną. W jej wyniku ukształtowały się

⁶⁷ Zob. pełne dane SHNOB oraz monografii: B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy...* Pamiętać należy, że pewien odsetek występujących w badanym materiale imion słowiańskich to antroponimy umotywowane religijnie (por. informacje wstępne). Z uwagi na ograniczone ramy niniejszego artykułu ten aspekt nie jest szerzej rozpatrywany.

⁶⁸ A.B. Суслова, A.B. Суперанская, *О русских именах...*, s. 51–61; M. Malec, *Imiona chrześcijańskie...*, s. 18; B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy...*, s. 14; L. Citko, *Nazewnictwo osobowe...*, s. 26; Z. Abramowicz, *Imiona biblijne w historycznej antroponimii Podlasia (XVI–XVII w.)*, Białystok 2019, s. 19–126. Na wykształcenie się różnorodnych form imion chrześcijańskich miały też wpływ inne czynniki (więcej na ten temat zob. np. A.B. Суперанская, *Словарь русских...*, s. 6–52).

formy hipokorystyczno-deminutywne imion słowiańskich z przyrostkami z elementami spółgłoskowymi *-s(z)-/-ś-* (*Hrymas, Malasz*), *-ch-* (*Broch, Szczech*), *-c(z)-* (*Stacz, Manicz*), *-l-* (*Wojtal, Jarul*), *-t-* (*Borziło, Wojciuł*), *-t-* (*Boruta, Wacuta*), *-n-* (*Hryman, Mielan*), *-j-* (*Bohdziej*), *-w-* (*Manew*), ale przede wszystkim *-k-* (*Stank, Tomka, Wojtek, Jaryk, Radziuk*). Wśród tych ostatnich dominują struktury z sufiksem *-ko* (*Dzierżko, Malko, Stan-ko, Tworko*). Formanty dodawano zwykle do tematów skróconych (*Dobek, Wiczos, Goch*), do pełnych raczej okazjonalnie (*Nieradka, Szarko* (< *Szar*; por. wyżej)⁶⁹. Sufiksacja wielostopniowa nie była szczególnie popularnym zabiegiem w tworzeniu form pochodnych od imion rodzimych.

Niektóre derywaty od imion słowiańskich mogą być homonimiczne z wariantami hipokorystyczno-deminutywnymi antroponimów spoza tego kręgu, w znakomitej większości związanych z nurtem chrześcijańskim, występujących w wersji polskiej (*Rud, Szczech, Tomka*), ale też – co charakterystyczne dla antroponimii pogranicza polsko-białoruskiego (Białostoczczyzny, Podlasia) – w postaci wschodniosłowiańskiej (*Choc, Ras*). Często imiona te nawiązują do form utrwalonych w polszczyźnie i językach ruskich (albo bezpośrednio cerkiewnych) jednocześnie, np. *Miel, Mirko, Małas, Maniecz*.

Wypada zaznaczyć, że przywołane w niniejszym opracowaniu objaśnienia derywatów nie wyczerpują wszystkich możliwości interpretacyjnych, zwłaszcza w zakresie ich pochodności od dwuczłonowych nazw osobowych⁷⁰. Bogactwo form złożonych antroponimów słowiańskich pozwala przypuszczać, że dalsza eksploracja literatury przedmiotu pozwoliłaby na uzupełnienie analizy o inne przykłady dwutematowych imion „pokrewnych”, tj. zawierających w swej budowie tożsamy albo podobny strukturalnie i/lub znaczeniowo rdzeń⁷¹.

⁶⁹ Por. J. Otrębski, *O najdawniejszych polskich...*, s. 43–45.

⁷⁰ Kwestią nieraz sporną mogą być również zastosowane w artykule rozstrzygnięcia w zakresie morfologii form pochodnych, dotyczące na przykład ustalenia granicy między pniem hipokorystycznym i sufiksem. Wspomina o tym m.in. Maria Malec, wyjaśniając jednocześnie, że rozgraniczenie, o którym mowa, może być inaczej widziane od strony pojedynczego derywatu w jego zestawieniu z imieniem fundującym, a inaczej z perspektywy systemu derywacyjnego, np. w formie *Mikosz* możliwa jest dwojaka interpretacja: *Miko-sz* i *Mik-osz* (M. Malec, *Imiona chrześcijańskie...*, s. 83). Por. też L. Citko, *Nazewnictwo osobowe...*, s. 25–26.

⁷¹ Por. J. Otrębski, *O najdawniejszych polskich...*, s. 42.

WYKAZ SKRÓTÓW

a) skróty do źródeł (pełne opisy bibliograficzne znajdują się w spisie literatury):

- AbrB – Z. Abramowicz, *Imiona biblijne w historycznej antroponimii Podlasia (XVI–XVII w.)*.
- BirBA III – М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія. 3. Структура ўласных мужчынскіх імён*.
- Bub – J. Bubak, *Księga naszych imion*.
- H-Ad – B. Hryniewicz-Adamskich, *Одноосновные отапелятивныя древнерусские антропонимы с формантом -ко (вводные замечания)*.
- Kup – B. Kupis, *Nasze imiona*.
- MalB – M. Malec, *Budowa morfologiczna staropolskich złożonych imion osobowych*.
- MalI – M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*.
- MalS – M. Malec, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*.
- Mil – T. Milewski, *Indoeuropejskie imiona osobowe*.
- RymNP – K. Rymut, *Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny*.
- SEM – *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 1*.
- SEMS – *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 7*.
- SHNOB – Z. Abramowicz, L. Citko, L. Dacewicz, *Słownik historycznych nazw osobowych Białostocczyzny (XV–XVII w.)*.
- SIP – *Spis imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-cerkiewno-słowiańskim*.
- SJP PWN – *Słownik języka polskiego PWN*.
- Sk-Dz – Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківська, *Власні імена людей. Словник-довідник*.
- Sup – А.В. Суперанская, *Словарь русских личных имен*.
- Tich – B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*.
- Usc – А.К. Усціновіч, *Слоўнік асабовых ўласных імён*.
- Wójt – M. Wójtowicz, *Словарь древнерусских личных именований XI–XIV веков*.

b) inne skróty:

- ap. – apelatyw
- arab. – arabski
- bibl. – biblijny
- brs. – białoruski
- etn. – etnonim
- germ. – germański
- i.ch. – imię chrześcijańskie
- im. – imię
- lit. – litewski
- mong. – mongolski
- n.os. – nazwa osobowa
- pot. – potoczny/potocznie
- psł. – prasłowiański
- ros. – rosyjski
- scs. – staro-cerkiewno-słowiański
- skr. – forma skrócona / imię skrócone
- słow. – słowiański
- strus. – staroruski
- tur. – turecki
- ukr. – ukraiński
- wsł. – wschodniosłowiański
- zlatyn. – forma zlatynizowana

LITERATURA

- Abramowicz Zofia, Citko Lila, Dacewicz Leonarda, *Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny (XV–XVII w.)*, t. I–II, Białystok 1997–1998.
- Abramowicz Zofia, *Czy imię Roślan/Ruslan ma słowiański rodowód?*, „Acta Onomastica” 1997, t. XXXVIII, s. 7–9.
- Abramowicz Zofia, *Imiona biblijne w historycznej antroponimii Podlasia (XVI–XVII w.)*, Białystok 2019.
- Biryła Mikalaj Vasilevič, *Belaruskâ antrapanimîâ. 3. Struktura ŭłasnyh mužčynskich imён*, Minsk 1982 [Бірыла Мікалай Васілевіч, *Беларуская антрапанімія. 3. Структура ўласных мужчынскіх імён*, Мінск 1982].
- Breza Edward, *Imiona dwuczłonowe analogiczne (wtórne)*, „Prace Językoznawcze” 2014, t. XVI/1, s. 19–43.

- Breza Edward, *Współczesne polskie imiona kontynuujące staropolskie dwuczłonowe imiona osobowe (ciąg alfabetyczny N-Ż). Część I (N-S)*, „Linguistica Bidgostiana” 2007, vol. IV, s. 63–95.
- Bubak Józef, *Księga naszych imion*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1993.
- Citko Lilia, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Białystok 2001.
- Górny Halszka, *Imię Cz(ś)cibor w polskiej antroponimii i toponimii*, „Onomastica” 2017, t. LXI(2), s. 129–141.
- Górny Halszka, *Imiona słowiańskie z członami lubo-, -lub, miło-, -mił w toponimii Polski*, „Słowo. Studia językoznawcze” 2019, nr 10, s. 65–79.
- Górny Halszka, *Nazwiska mieszkańców wybranych miejscowości dawnej ziemi sanockiej w świetle interferencji etniczno-językowej (XV–XIX w.)*, Rzeszów 2004.
- Graf Magdalena, *Imiona słowiańskie we współczesnym polskim antroponomastykonie (w kontekście fenomenologicznej koncepcji Bernharda Waldenfelsa)*, „Prace Językoznawcze” 2021, t. XXIII(2), s. 137–154.
- Hryniewicz-Adamskich Bożena, *Oдноосновные отаpellätivnye drevnerusskie antroponimy s formantom -ko (vvodnye zamečaniâ)*, „Onomastica” 2023, t. LXVII, s. 383–409 [Hryniewicz-Adamskich Bożena, *Одноосновные отапельмативные древнерусские антропонимы с формантом -ко (вводные замечания)*, „Onomastica” 2023, t. LXVII, s. 383–409].
- Huk Irena, *Imiona chrześcne mieszczan Krzemieńca w XVI wieku*, „Novitnâ filologiâ” 2005, no. 1 (21), s. 93–109 [Huk Irena, *Imiona chrześcne mieszczan Krzemieńca w XVI wieku*, „Новітня філологія” 2005, № 1(21), с. 93–109], <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/novitfilolog/11/115.pdf> [dostęp: 25.07.2024].
- Karplukówna Maria, *Polskie imiona słowiańskie*, Kraków 1973.
- Koroleva Inna Aleksandrovna, *Dvuosnovnye ličnye imena: istoriâ i sovremenost’*, „Vestnik Baltijskogo federal’nogo universiteta im. I. Kanta. Seriâ: Filologiâ, pedagogika, psihologiâ” 2021, No. 3, s. 43–50 [Королева Инна Александровна, *Двуосновные личные имена: история и современность*, „Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. Серия: Филология, педагогика, психология” 2021, № 3, с. 43–50].
- Kuć Joanna, *Odimienne nazwy męskie w XVII-wiecznych księgach parafialnych z Mokobód*, „Białostockie Archiwum Językowe” 2005, nr 5, s. 43–50.
- Kupis Bogdan, *Nasze imiona*, Warszawa 1991.
- Malec Maria, *Budowa morfologiczna staropolskich złożonych imion osobowych*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971.
- Malec Maria, *Imię w polskiej antroponimii i kulturze*, Kraków 2001.
- Malec Maria, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994.
- Malec Maria, *Imiona słowiańskie*, [w:] *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia*, red. Ewa Rzetelska-Feleszko, Aleksandra Cieślíkowa, wsp. Jerzy Duma, t. 1, Warszawa–Kraków 2002, s. 298–300.

- Malec Maria, *Imiona*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. Ewa Rzetelska-Feleszko, Warszawa–Kraków 1998, s. 97–118.
- Malec Maria, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982.
- Milewski Tadeusz, *Indoeuropejskie imiona osobowe*, przedm. Witold Taszycki, Wrocław 1969.
- Milewski Tadeusz, *O pochodzeniu słowiańskich imion złożonych*, „Prace Onomastyczne” 1961, nr 5, s. 233–247.
- Milewski Tadeusz, *Polskie imiona złożone nie znane innym językom słowiańskim*, „Slavia Occidentalis” 1960, t. XX, z. 2, s. 101–107.
- Mytnik Irena, *Imiona słowiańskie w antroponimii mieszczan i chłopów Wołynia w XVI w. Przyczynek do dydaktyki języka ukraińskiego jako obcego*, „Linguistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik” 2010, nr 2, s. 151–159.
- Nazwy miejscowe Polski*, red. Kazimierz Rymut, t. VII, Kraków 2007.
- Ostaš Lúbov Romanivna, *Slov’âns’kî avtohtonni vlasni osobovi imena v čes’komu antroponimikoni* (disertaciâ na zdobuttâ naukowego stupenâ kandidata filologičnih nauk), L’viv 2004 [Осташ Любов Романівна, *Слов’янські автохтонні власні особові імена в чеському антропоніміконі* (дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук), Львів 2004], https://shron1.chtyvo.org.ua/Ostas_Liubov/Slovianski_avtokhtonni_vlasni_osobovi_imena_v_cheskomu_antroponimikoni.pdf?PHPSESSID=4upl8fhkfm72oc54f31jtl1285 [dostęp: 26.07.2024].
- Otrębski Jan, *O najdawniejszych polskich imionach osobowych*, Wilno 1935.
- Rymut Kazimierz, *Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny*, t. 1–2, Kraków 1999–2001.
- Skripnik Larisa Grigorivna, Dzâtkivs’ka Nîna Pantelejmonivna, *Vlasni imena lûdej. Slovnik-dovidnik*, Kiïv 1996 [Скрипник Лариса Григорівна, Дзятківська Ніна Пантелеймонівна, *Власні імена людей. Словник-довідник*, Київ 1996].
- Słowiańska onomastyka. Encyklopedia*, red. Ewa Rzetelska-Feleszko, Aleksandra Cieślíkowa, wsp. Jerzy Duma, t. 1, Warszawa–Kraków 2002.
- Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 1. Od apelatywne nazwy osobowe*, opr. Aleksandra Cieślíkowa, wsp. Janina Szymowa, Jerzy Duma, Kraków 2000.
- Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 7. Supplement. Rozwiązanie licznych zagadek staropolskiej antroponimii*, red. Aleksandra Cieślíkowa, Kraków 2002.
- Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl> [dostęp: 25.07.2024].
- Sosnowski Jan, *Odapelatywne imiona osobowe w języku rosyjskim XVI wieku*, „Slavia Orientalis” 2012, t. LXI/4, s. 447–473.

- Spis imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-cerkiewno-słowiańskim*, Warszawa 2011.
- Superanskaâ Aleksandra Vasil'evna, *Slovar' russkih ličnyh imen*, Moskva 1998 [Суперанская Александра Васильевна, *Словарь русских личных имен*, Москва 1998].
- Suslova Anna Vladimirovna, Superanskaâ Aleksandra Vasil'evna, *O russkih imenah*, Leningrad 1978 [Суськова Анна Владимировна, Суперанская Александра Васильевна, *O russkih imenah*, Ленинград 1978].
- Szulowska Wanda, *Kulturowe aspekty nazw własnych*, „Prace Językoznawcze” 2021, t. XXIII/2, s. 43–54.
- Taszycki Witold, *Polskie nazwy osobowe*, Kraków–Warszawa–Lublin–Łódź–Poznań–Zakopane–Wilno 1924.
- Tichoniuk Bazyli, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*, Zielona Góra 2000.
- Tichoniuk Bazyli, *Imiona słowiańskie w twórczości Aleksandra Puszkina*, „Acta Polono-Ruthenica” 1998, nr 3, s. 109–114.
- Tichoniuk Bazyli, *O pochodzeniu imienia Rusłan*, „Slavia Orientalis” 1990, t. 39, nr 3–4, s. 429–432.
- Uscinovič Anna Kanstancinaŭna, *Sloŭnik asabovych ulasnyh imён*, Minsk 2011 [Усціновіч Анна Канстанцінаўна, *Слоўнік асабовых уласных імён*, Мінск 2011].
- Walkowiak Justyna Barbara, *Litewskie nazwiska Polaków. Słownik etymologiczno-frekwencyjny*, Poznań 2019.
- Wójtowicz Marian, *Slovar' drevnerusskih ličnyh imenovanij XI–XIV vekov*, Poznań 2012 [Wójtowicz Marian, *Словарь древнерусских личных именований XI–XIV веков*, Poznań 2012].